

Орест ДРУЛЬ

Кількісна оцінка пуризму Бориса Грінченка¹

*Орест ДРУЛЬ – редактор сайту “zbruc.eu”,
керівник «Західної аналітичної групи». Наукові інтереси: політична соціологія,
філософія, лінгвістика. Електронна адреса: orest.drul@gmail.com*

У статті розглянуто вплив пуристичних мовних засад Бориса Грінченка, що він їх окреслив у ході дискусії на шпальтах львівського півмісячника «Зоря» протягом 1891–93 років («коли маємо два слова на одно розуміння і одно з їх певне українсько-руське, а друге може певне, а може й ні, то мусимо вживати саме певне слово, залишивши питання про друге до того часу, коли зросте наша фільольогія»), на кількісні параметри лексики його поезії. Показано, що кількість різних слів на одиницю тексту у віршах Б. Грінченка на 35,7 % менша, ніж у віршах Івана Франка того ж періоду (відповідно 1 939 та 2 631 різних слів на вісім тисяч слів тексту). Пораховано, як часто слова, суголосні з російськими, трапляються у віршах цих двох поетів, і визначено, що в досліджуваній поезії І. Франка таких слів 319 (12,1 %), а Б. Грінченка – 278 (14,3 %), частота таких слів у віршах обох поетів відповідно 36,1 і 30,8 на 1 000 слів тексту. Проведено аналогічні підрахунки стосовно слів, суголосних із польськими словами-аналогами: у Франка таких слів 245 (9,3 %), а у Грінченка – 188 (9,7 %); вони покривають відповідно 34,2 % тексту у Франка і 37,3 % у Грінченка. Показано порушення монотонності залежності частки слів, суголосних із російською та польською мовами, від частотності вживання цих слів, причому помітно, що «провал» монотонності більший у російськомовному випадку. Обґрунтовано гіпотезу, що ця немонотонність і бідніша лексика пов'язана із пуризмом Б. Грінченка. Оцінюється, що внаслідок вичищення Б. Грінченком мови своїх віршів від позірних «москалізмів» частка слів, суголосних із російською мовою, в його тек-

¹ Поява на інтернет-порталі «Збруч» (<https://zbruc.eu/node/57752>) статті про кількісне порівняння лексики Бориса Грінченка й Івана Франка викликала значний резонанс. Зважаючи на публіцистичний характер статті, автор люб'язно погодився на нашу пропозицію модифікувати текст і доповнити його для публікації у збірці *Verba et numeri*. – Прим. ред.

сті зменшилась лише на 5 %, що лежить в районі фізіологічного порогу розрізнення (JND: just noticeable difference), тоді як в «неочищеній» мові І. Франка таких слів менше, ніж у Грінченковій на 17 %. Зроблено висновок, що мовні засади Б. Грінченка, спрямовані на «очищення української мови», насправді не віддаляють українську мову від російської, а призводять до збіднення лексики української мови та зменшення здатності цієї мови передавати семантичні нюанси висловленої думки на шкоду комунікативній функції мови.

Ключові слова: пуризм, принципи «очищення» мови, дискусія про мову 1891–93 рр., Борис Грінченко, Іван Франко, оцінка обсягу лексики.

1. Вступ

У вересні 1891 року, в серпневому числі «Правди» (за старим стилем серпень тоді закінчувався теперішнього 12 вересня) з'явилася критична стаття «Галицькі вірші»² Василя Чайченка (один із псевдонімів Бориса Грінченка), з якої розпочато дискусію про «правильну» українську мову й про те, що галицькі українці її калічать. Ця дискусія не перша і не остання: першу розпочав Олександр Кониський (Є. Сакун) на шпальтах «Правди» 1873 року³, а далі ці дискусії виникали спорадично – із найрезонансніших можна згадати і відкритий лист редакції «Громадської думки» «До наших галицьких товаришів» 1906 року⁴, і дві скандальні антигалицькі хвилі, що їх підняв Іван Нечуй-Левицький⁵, і «рецензію» Агатангела Кримського на статтю Степана

² В. Чайченко [Б.Грінченко], «Галицькі вірші. Критична стаття Василя Чайченка [I]», *Правда* VIII (1891): 104–11; [II] *Правда*, IX (1891): 150–58; [III], *Правда*, X (1891): 200–06; І. Франко, «Говоримо на вовка скажімо і за вовка», *Зоря* 18 (1891): 356–58; М. Школиченко [М.Кононенко], «Чайченко і Франко», *Зоря* 21 (1891): 396–97; І. Кокорудз, «Причинок до спору язикового», *Зоря* 24 (1891): 471–72; А. Хванько [А. Кримський], «Наша язикова скрута та спосіб зарадити лихові», *Зоря* 24 (1891): 472–76; В. Чайченко [Б.Грінченко], «Додаток до замітки «Галицькі вірші»», *Зоря* 24 (1891): 476–77; Л. Глібов, «На перелазі», *Зоря*, 1 (1892): 1; Лосун [І. Верхратський], «В справі язиковій і декотрі замітки про книжки для українського люду», *Зоря* 7 (1892): 137–38; *Зоря* 8 (1892): 157–58; *Зоря*, 9 (1892): 173–75; М. Школиченко [М.Кононенко], «Спростоване похибок», *Зоря* 11 (1892): 220; В. Чайченко, «Кілька слів про нашу літературну мову», *Зоря* 15 (1892): 297–98, 16 (1892): 310–14; В. Чайченко, [«Автобіографія»] (в Ом. Огоновській «Історія літератури рускої»), *Зоря* 19 (1892): 373–375; М. Крамаренко [Митрофан Дикарив], «З України (допись)», *Буковина* 42 (1892): 3–4; Лосун [І. Верхратський], «Замітки язикові», *Зоря* 22 (1892): 433–35; *Зоря* 23 (1892): 454–55; *Зоря* 24 (1892): 472–74; І. Франко, «Наше літературне жите в 1892 році», *Зоря* 2 (1893): 36–7; Ом. Огоновській, «Історія літератури рускої [огляд дискусії на «Галицькі вірші» Василя Чайченка]», *Зоря* 3 (1893): 54–5; Ом. Огоновській, «Мусій Школиченко», *Зоря* 11 (1893): 215–16.

³ Є. Сакун [Ол.Кониський?], «Замітки о рускім язичі», *Правда* 10 (1873): 368–371; Ів. Верхратський, «В справі народного язика», *Правда* 14 (1874): 495–99; М. Нетяга [Осип Барвінський], «Дещо в справі народного язика», *Правда* 2 (1874): 69–72; І. Верхратський, «В справі народного язика», *Правда* 5 (1874): 211–19.

⁴ «До наших галицьких товаришів», *Громадська думка* 55 (1906): 3; А. Борковський, «Нашим кийвським товаришам низький поклін і гречна відповідь», *Діло* 65–67 (1906); «До наших галицьких товаришів», *Громадська думка* 98 (1906): 3

⁵ І. Нечуй-Левицький, «Сьогочасна часописна мова на Україні», *Україна* I (1907): 1–49, *Україна* II (1907): 183–237; *Україна* III (1907): 280–31; І. Нечуй-Левицький, *Криве дзеркало української*

Смаль-Стоцького під час дискусій перед Харківською правописною конференцією 1927 року⁶.

Але все ж найбільш згадуваною в історії української мови є саме дискусія 1891-93 рр. У ній Борис Грінченко окреслив засади свого розуміння чистоти мови, що можна звести до двох постулатів:

1. Колись була ідеальна українська мова, яка засмічується різними шкідливими впливами. Найбільше ця ідеальна мова збереглась у селах Полтавщини, і завдання патріотів – знайти її та очистити до первозданної краси.

2. Мова – це наші «святощі», у розумінні музейної нетикальності цих святощів і заперечення розвитку, бо зміни ведуть до засмічення (див. п.1) і руйнування первозданної краси.

На збереженні й охороні від всіляких ентропійних впливів агресивного навколишнього середовища Грінченко не зупинився. Відповідно до висунутих постулатів він взявся чистити мову, щоб повернути їй згадану красу. Естетичний критерій мови в нього стає чи не єдиним – на шкоду, скажімо, комунікативній функції мови, тобто зменшення її здатності передавати семантичні нюанси висловленої думки.

Власне, ступінь такого зменшення і спробуємо оцінити в цій розвідці.

2. Концепція чистки мови Грінченка

Свою концепцію чистки мови Грінченко окреслив як презумпцію підозрливості («будьте пильними, «святощі» ж під загрозою»): *«коли маємо два слова на одно розуміння і одно з їх певне українсько-руське, а друге може певне, а може й ні, то мусимо вживати саме певне слово, зоставивши питання про друге до того часу, коли зросте наша фільольогія»*.⁷

Тобто для того, щоб викинути слово з мови, достатньо вже сумніву щодо питомості синоніма, навіть не треба переконуватися в обґрунтованості своїх сумнівів; те, що викинутий синонім може передавати якісь стилістичні та семантичні відтінки значення, до уваги зовсім не береться. Цікаво, що практична спроба реалізації таких настанов показала: пуристичні дискусії навколо «правильності» слів чи їхніх значень можуть вести до уникання обох синонімів чи варіантів. Як зауважив О. Тараненко в своїх оглядових статтях⁸ про сучасний пуризм, у конструкціях зі значенням конкретного часу дії *на протязі і протягом* зменшується вживання обох дискутованих варіантів: пересічний мовець не переймається з'ясуванням, який із цих варіантів є пра-

мови (Київ, 1912). Була ще спроба третьої хвилі, але вона вийшла вже під час війни (у вересні 1914-го), та й риторика вже не була настільки гострою, див.: І. Нечуй-Левіцький, «Загальні примітки до словаря», *Граматика українського языка. Частка I. Етимологія. Для двох нижчих класів гімназій та для двохкласних і трьохкласних народніх школ*. (Київ, 1914).

⁶ Агат. Кримський, «Д-р Смаль-Стоцький. Правописна справа» («Україна» 1926, кн. IV, ст. 180–91; те саме в «Літ.-Наук. Вістн.» 1926, вип. 6 та вип. 7–8), [Рец.], *Записки Істор.-філологічного відділу XII* (1927): 342–64.

⁷ В. Чайченко, «Кілька слів про нашу літературну мову», *Зоря* 16 (1892): 311.

⁸ О.Тараненко, «Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (у межах граматичних категорій іменника)», *Мовознавство* 3/4 (2005): 85–104.

вильнішим (пуристи, до речі, в подібних ситуаціях не стосують компаративів «правильніший», «більш правильний», «менш правильний» – тільки дихотомія «правильний—неправильний»), але впівуха чув, що щось там не так, то й намагається взагалі уникати конструкцій, у яких є цей часовий *протяг*.

Мета отієї Грінченкової концепції генеральної чистки мови ніби шляхетна – дистанціювати українську мову від російської, виокремити її. Але ціною усунення, скажімо, спільних із російською мовою синонімів, які, як правило, виявляються словами загальнослов'янського походження, що дістали права громадянства в літературній російській мові. Тобто збіднити українську мову, забрати оте часто ледь помітне нюансування в семантичних чи стилістичних відтінках, яке синоніми завше мають. Саме оце нюансування надає глибину, можливість точніше передати свою думку, тобто, максимально узагальнюючи, дає інструмент для суспільного розвитку.

3. Наслідки Грінченкової чистки мови

Ось як це виглядає чисельно – з аналізу творів Бориса Грінченка та Івана Франка, мову якого Грінченко критикував найбільше.

Загальний обсяг Франкових віршів, опублікованих у «Зорі» впродовж 1883—90 років⁹, сукупно становить 8 тисяч слів, із них – 2 631 різних слів. Якщо взяти аналогічний обсяг (8 тисяч) Грінченкової віршованої продукції приблизно за той самий період¹⁰, то там різних слів нарахуємо лише 1 939 (на рисунку показано відповідні криві Ціпфа: ранг слова vs його частота).

⁹ А саме: *Зоря* (1883): Нічні думи; Журавлі; Жидівські мелодії; Молодому другови; Мій переклад [з «Антигона...»]; Приказки; Похорони; Пісня и праця; Данилови Млаці; Прощальна пісня; Михалині Р...; *Зоря* (1884): Із сонетів Шекспіра; Признане; *Vivere temento!* (веснянка); Думка; Відповідь; *Зоря* (1885): Із осінніх дум; Новогрецька пісня. [із поеми Г. Байрона «Дон Жуан»; Післанець [із Генріха Гейне]; «Не надій ся нічого!» (Із нічних дум); *Зоря* (1886): Весняна думка; «Нове жите». Пролог; Скрипач (із чеського, Сватоплюка Чеха); В двадцять п'яти роковини смерті Тараса Гр. Шевченка; Ідилія; Від'їзд з Парижа (пролог до поеми Г. Гейне «Deutschland, ein Wintermärchen»); Промова до вовків (із поеми Г. Гейнога «Deutschland, ein Wintermärchen»); На острові Джерзеї (із збірника поезій «Les Chatiments» Віктора Гіго); *Зоря* (1888): Прольог. Написаний Ів. Франком, а виголошений С. Яновичем на ювілейнім представленню руско-народного театру в пам'ять 50-тих роковин смерті Івана Котляревського; *Зоря* (1890): Панич (уривок з поеми «Нове жите»).

¹⁰ А саме: 1881: Доки?; До праці (всі – *Світ*); 1884: Смутні картини (*Зоря*); Не гордуй ти життям молодим (*Пісні Василя Чайченка*); 1886: Наша доля; Коханій (Марусі Г.); У темряві; Хлібороб (всі – *Під сільською стріхою*); 1887: Присвячую М.Г.; Ізнов; Подивись!; О дайте сліз! (всі – *Нові пісні і думи Василя Чайченка*); Тепер! (*Зоря*); 1890: Весняні сонети (*Зоря*); Зорі (*Дзвінок*); 1891: Шевченкова могила (*Дзвінок*); 1892: Патріот (*Зеркало*); 1893: До народу; Дружям; Прийде! (всі – *Під хмарним небом*); 1894: Природо-мати!; 3 весняних дум (всі – *Зоря*); 1894: Ластівка (*Дзвінок*); 1897: Дві троянди; Пташці; «На небі проміння леліє і сяє»; Учителям (всі – *Зоря*); 1903: На селі [Петрусь; Жайворонок; Ранок; Пастушки; «Нахилиє дуб високий»; Серед поля; У степу]; Щоденні турботи [Пісня; «Я сам собі у городі гучному»]; Монолог; «Я зрікся мрій»; «У життя на бенкетах бучних»; У недугі [«Плачучи крутиться вітер круг хат»; «На небі проміння»; «Людина я»; «Хай ліпше вб'є громом»; «Я хохаю ті хмари похмури»; «Не лякайся, що й досі хмари»]; Зернятка – всі *Хвилини*).

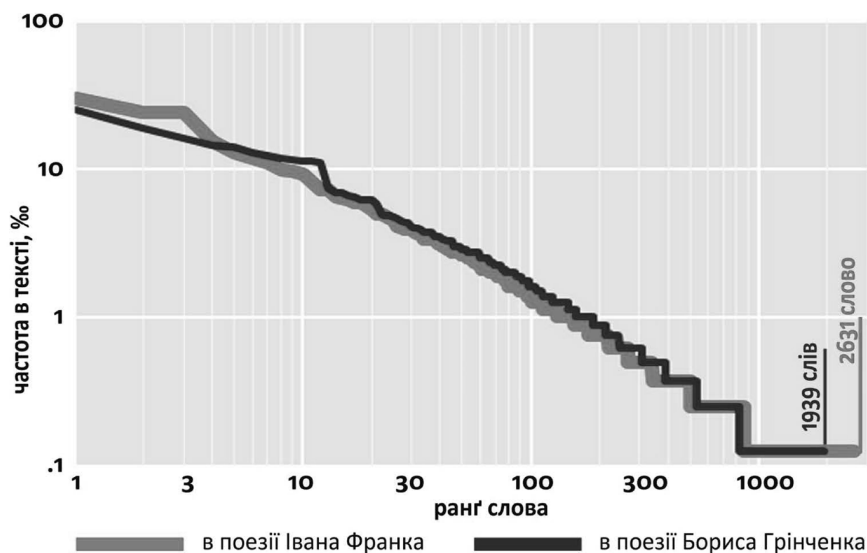

Рис. 1. Розподіл частоти слів у поезії І. Франка та Б. Грінченка за рангом

Різниця становить 35,7 %.

Оце, власне, і є платою за пуризм: 36 відсотків лексики, більше ніж третина. Це частково пояснює те відчуття, яке виникає, коли читаєш вірші Грінченка в кількості, достатній, щоб підсвідомо сформувані якісь приблизні статистичні закономірності: відчуття певної безбарвної монотонності – як катеринка, що грає на кількох нотах «в кулко Мацяя».

на 8 тисяч слів поезії різних слів в:

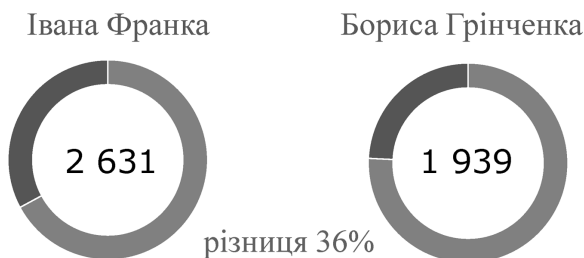

Рис. 2. Кількість різних слів в однакових за обсягом поетичних текстах І. Франка та Б. Грінченка

Але тут цікаві навіть не ці 36 відсотків – такий результат є зрозумілим і передбачуваним. Цікаво порахувати, як часто слова, суголосні з російськими, трапляються у віршах цих двох поетів (у будь-якому разі такі слова, як

рука чи нога фонетично однаково успадковані зі старослов'янської мови, точніше майже однаково). Із Франкових 2 631 слова таких слів 319 (12,1 %), із Грінченкових 1 939 – 278 (14,3 %).

Але якщо враховувати їхню частоту в тексті, то виявляється, що у вичищених від москалізмів віршах Грінченка таких однакових із російською мовою слів на одиницю тексту на 17 % більше, ніж у галицьких нечищених віршах Франка (відповідно 361 і 308 на тисячу слів тексту); відповідно, на слух його очищена мова сприймається ближчою до російської, аніж «змоскалена» галицька мова Франка.

пересічно на **сто** слів поетичного
тексту **однакових з російською**
мовою слів у:

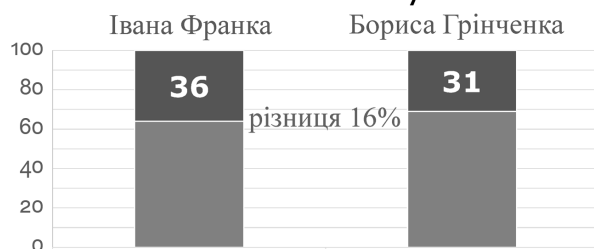

Рис. 3. Частка слів, суголосних із російською мовою, в поетичних текстах І. Франка та Б. Грінченка

Картина унаочнюється, коли розглянемо частки однакових слів у різних за частотністю групах слів. Перші п'ять найчастотніших «лексичних» (словникових) слів покривають – що у Франка, що в Грінченка – тисячу «текстових» слів (уживань отих словникових слів) в цих 8-тисячних обсягах (*i* – така собі чарівна паличка поетів, щоб компенсувати брак складу – трапляється 398 разів у Грінченка та 264 рази у Франка, *не* – відповідно 202 і 240, *я* – 153 і 192, *в* – 131 і 240, а п'яте за частотою слово в них різне: *ти* – 115 раз трапляється у Грінченка, а у Франка 123 рази трапляється *що* – єдине в першій п'ятірці відсутнє в російській мові слово), наступна тисяча покривається 12 словами у Грінченка (*на, у, все, ми, до, а*, які є в двох мовах, і відсутні в російській мові *й, він, з, що, як, вони*) і 15 у Франка (*на, ти, а, у, до, ми, за*, які є двох мовах, і відсутні в російській мові *й, з, ся, мій, такий, як, та*), далі – 29 і 36 слів, 55 і 84, 109 і 185 і т. д. Так-от, якщо поррахувати, яку частку мають спільні з російською мовою слова у цих тисячах, то отримуємо такі діаграми.

Загалом тенденція пояснювана: що слово менш частотне, то менша ймовірність, що воно однакове з аналогічним російським – певний аналог зі списком Сводеша¹¹. Але на графіку Грінченка на третій тисячі (оті згадувані

¹¹ Morris Swadesh, "Lexicostatistic Dating of Prehistoric Ethnic Contacts", *Proceedings of the American Philosophical Society*, 96 (1952), 452–463.

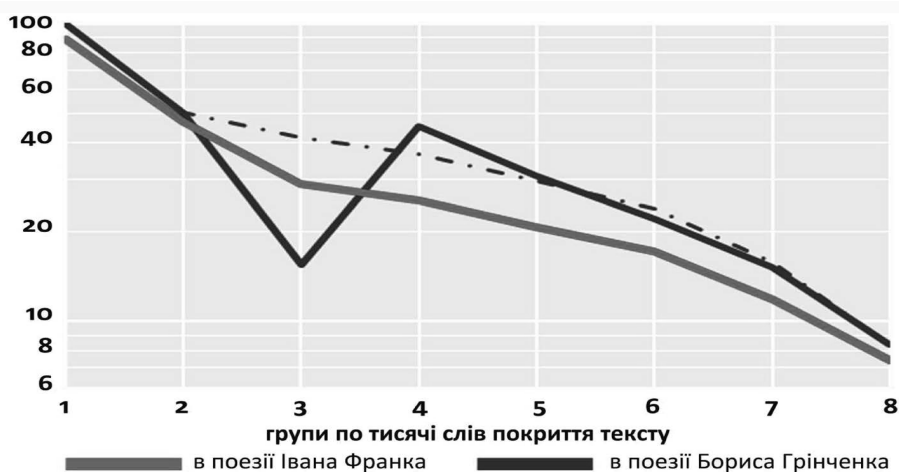

Рис. 4. Частка слів, суголосних із російською мовою, в різних за частотою групах поетичних текстів І. Франка та Б. Грінченка

55 слів) бачимо провал, який з лишком компенсується наступним стрибком на четвертій тисячі (109 слів). Ось, наприклад, слово *праця* трапляється і у Франка (13 раз, 86-й ранг), і у Грінченка (28 раз, 41 ранг), натомість слово *труд*, суголосне з російським (але і з польським, чеським, словацьким, сербським, хорватським, словенським etc., бо походить від праслов'янського *trudъ*), є тільки у Франка (6 разів, 214 ранг). Якби у Грінченка пропорції між цими синонімами були такі самі, як і Франка (показово, що практично такі самі пропорції – 21:9 – зафіксовано в прямій мові у творах, аналізованих в академічному «Частотному словнику сучасної української художньої прози» 1981 року видання¹²), то ранг слова *праця* понизився би 69-го і це слово перемістилося би із зони покриття третьої тисячі слів (де у Грінченка є провал) у четверту, зменшуючи там частку слів, суголосних із російськими (натомість у третій тисячі ця частка би збільшилась, вирівнюючи «провал» на графіку). Зауважимо, що *праця*, власне, на відміну від *труд*, не «питоме» українське слово, а запозичення з польської мови. Зауважимо також, що семантично *труд* і *праця* не тотожні: *труд*, за академічним «Словником української мови»¹³ – «наполеглива, старанна або важка праця».

Оце і є ефект заміні Грінченком підозрілого синоніма на «певне» слово, внаслідок чого їх, «певних слів», частота збільшилась, і вони посунулися вліво у своєму ранзі частотности, витіснивши з третьої тисячі суголосні з російськими слова (що відобразилося провалом на графіку) – але в підсумку концентрація цих суголосних слів збільшилась у четвертій тисячі.

¹² Частотний словник сучасної української художньої прози: у 2 т. (Київ: Наукова думка, 1981).

¹³ Словник української мови: в 11 томах (Київ: Наукова думка, 1970–1980), 1979, т. 10, 292.

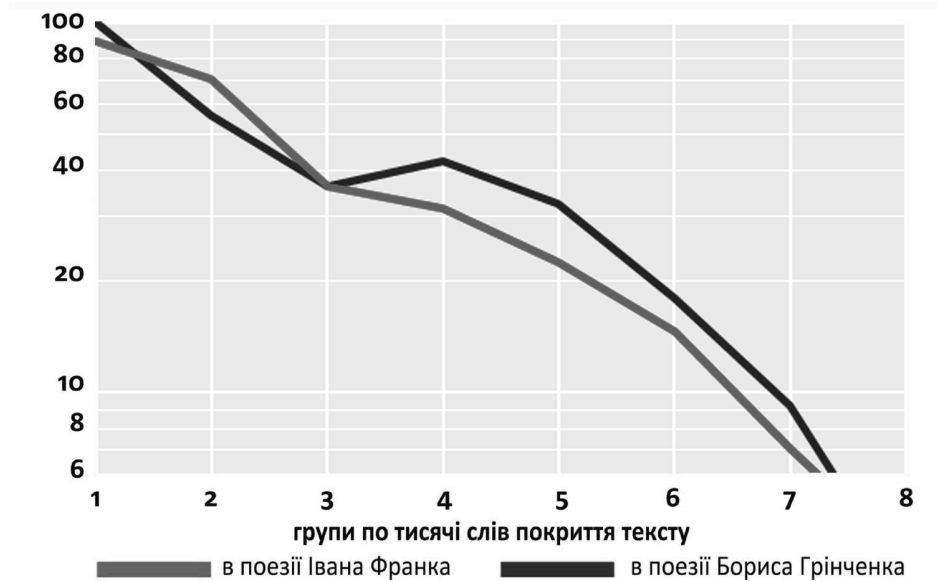

Рис. 5. Частка слів, суголосних зі словами польською мовою, в різних за частотою групах поетичних текстів І. Франка та Б. Грінченка.

Якщо ж провести такі самі підрахунки щодо слів, суголосних із польськими, то побачимо, що у Франка таких слів 245 (9,3 %), а у Грінченка – 188 (9,7 %); вони покривають відповідно 34,2 % тексту у Франка і 37,3 % у Грінченка. Різниця між творами Франка і Грінченка за частотою слів, суголосних із російськими, істотно менша (у Франка суголосних із польськими слів на 9 % менше, ніж у Грінченка), менший і провал у Грінченковому розподілі (див. рис. 5). Виглядає, що такі слова Грінченко чистив не так наполегливо, що, однак, не завадило звинувачувати Франка у надмірному вживанні полонізмів у його віршах.

Але вернімося до рис. 4 і спробуймо кількісно оцінити результат Грінченкового вичищення мови. Якщо відновити монотонність Грінченкової кривої на діаграмі, тобто реконструювати її динаміку, яку би вона могла мати без цієї чистки, то крива отримає вигляд приблизно такий, як позначено штрих-пунктиром на діаграмі. Відповідно до неї можна приблизно уявити, що «неочищена» мова віршів Грінченка мала би на сто слів тексту пересічно 38 суголосних з російською мовою слів, а не 36.

Тобто всі ці пуристичні коломийки дають вигравш «українізації» тексту в 5 відсотків – завдяки, повторюся, якісним смисловим втратам, обчислити які вже неможливо.

У фізіології є таке поняття (потім воно перейшло в маркетингологію) як **пір розрізнення** (*JND: just noticeable difference*¹⁴) – мінімальний відсоток, на

¹⁴ Edwin B. Newman, "The Validity of the Just Noticeable Difference as a Unit of Psychological Magnitude", *Transactions of the Kansas Academy of Science*. 36 (1933): 172–175.

який треба змінити якусь величину (силу звуку, яскравість світла чи, скажімо, ціну товару), щоб людина відчула цю зміну (це фактично квантифікація закону Вебера – Фехнера¹⁵). Оці 5 % лежать приблизно в районі порогу розрізнення (для сили звуку цей поріг на рівні 6 %, яскравості світла – 2 %, ціни – 5 %, а солоності – 20 %).

Але якщо так залежить на відсепаруванні від російської мови, то виникає природне питання: який сенс засновувати українську літературну мову на, за висловом Грінченка, «лежнях лівобережньої мови», якщо «неочищена» галицька на лексичному рівні сприймається в чотири рази далі від російської?

І Грінченко дає відповідь на це питання – у відповіді А. Кримському в тій самій дискусії на шпальтах «Зорі»:

*«коли бажаємо своїй літературі ширшого розповсюдження, коли не хочемо одіхнути од неї загал української інтелігенції в Росії, мусимо дбати, щоб ця мова була зрозуміла і їй».*¹⁶ (позначення моє. – О.Д).

Тобто треба так відділятися від російської мови, щоби не відділитися від неї. П'ять поколінь уже минуло відтоді, але як це все знайомо виглядає і нині – українці переважно все далі гризуться: як нам так відділися від Росії, щоб зовсім не відділятися.

4. Висновок.

Nihil novi sub sole (Ек. 1:9).

Чесно кажучи, Еклезіастової цитати могло би вистачити для того, щоби підбити підсумки цього короткого лексико-статистичного дослідження: від часу мовної дискусії минуло понад століття, а далі «нічого нового під сонцем» – значна частина російськомовних практично з народження та в побуті українців далі переконані, що, на відміну від галичан, вони говорять найчистішою українською мовою. Бо їхня мова, на відміну від «сполонізованої» та засміченої «росіянізмами» мови галичан, зрозуміла їхнім друзям-росіянам.

Orest DRUL A Quantitative Evaluation of Borys Hrinchenko's Purism

*Orest DRUL – editor of the site “zbruc.eu”, head of the
“Western analytical group” Scientific interests: political sociology, philosophy,
linguistics. E-mail address: orest.drul@gmail.com*

¹⁵ H. E. Ross, and D. J. E. H. Murray, *E. H. Weber on the tactile senses* (London: Academic Press, 1978).

¹⁶ В. Чайченко, «Кілька слів про нашу літературну мову», *Зоря* 15 (1892): 297.

This article examines the influence of Borys Hrinchenko's puristic principles, which he articulated on the pages of the Lviv semimonthly *Zoria* during the years 1891–93, on his poetic lexicon. Our research shows that the number of words per textual unit in Hrinchenko's poetry is 35.7 per cent less than in Ivan Franko's poetry of the same period (1,939 words vs. 2,631 various words per 8,000 words of text). The number of identical Russian and Ukrainian words was 319 (12.1 per cent) in Franko's poems and 278 (14.3 per cent) in Hrinchenko's (i.e., 36.1 words in Franko vs. 30.8 in Hrinchenko per 1,000 words of text). The number of identical Polish and Ukrainian words was 245 (9.3 per cent) in Franko and 188 (9.7 per cent) in Hrinchenko (i.e., 34.2 in Franko and 37.3 in Hrinchenko per 1,000 words of text).

Violations of the monotonicity of dependence of identical Ukrainian, Russian, and Polish consonants on the frequency these words occur clearly indicate that the "failure" of monotonicity is greater vis-à-vis the Russian language. The hypothesis that this non-monotonicity and poorer lexicon result from Hrinchenko's purism is substantiated. By cleansing the language of his poems of evident Russianisms, he reduced the proportion of identical Ukrainian and Russian words by only 5 per cent. Meanwhile such words are fewer in Franko's "uncleansed" language by 17 per cent. Hrinchenko's principles did not, in fact, distance Ukrainian from Russian, but they led to impoverishment of the Ukrainian lexicon and diminished the ability of the language to convey semantic nuances, thereby harming its communicative functions.

Keywords: purism, language "purification" principles, the language discussion of 1891–93, Borys Hrinchenko, Ivan Franko, lexical assessment.

Bibliography

- Borkovs'kyi, A. "Nashym kyivs'kym tovarysham nyz'kyi poklin i hrechna vidpovid'» *Dilo*, ch. 65 (sereda 5 (18) ts'vitnia 1906): 65–7.
- Chaichenko, V. [B. Hrinchenko], "Halyts'ki virshi. Krytychna stattia Vasylia Chaichenka [I].» *Pravda III*, vyp. VIII (1891): 104–111; [II], *Pravda III*, vyp. IX (1891): 150–158; [III], *Pravda III*, vyp. X (1891): 200–206.
- "Dodatok do zamitky "Halyts'ki virshi«», *Zoria XII*, №24 (1891): 476–77.
- Chaichenko, V. "Kil'ka sliv pro nashu literaturnu movu". *Zoria XIII*, №15 (1892): 297–98; XIII, №16 (1892): 310–14.
- Chastotnyi slovnyk suchasnoi ukrains'koi khudozhn'oi prozy: u 2 t.* Kyiv: Naukova dumka, 1981.
- "Do nashykh halyts'kykh tovaryshiv". *Hromads'ka dumka* 55 (1906): 3.
- "Do nashykh halyts'kykh tovaryshiv". *Hromads'ka dumka* 98 (1906): 3.
- Franko, I. "Hovorymo na vovka skazhimo i za vovka". *Zoria XII*, №18 (1891): 356–58.
- "Nashe literaturne zhytie v 1892 rotsi". *Zoria XIV*, №2 (1893): 36–7.
- Hlibov, L. "Na perelazi". *Zoria XIII*, №1 (1892): 1.
- Khvan'ko, A. [A. Kryms'kyi]. "Nasha iazykova skruta ta sposib zaradyty lykhovi". *Zoria XII*, №24 (1891): 472–76.

- Kokorudz, I. "Prychynok do sporu iazykovoho". *Zoria XII*, №24 (1891): 471–72.
- Kramarenko, M. [Mytrofan Dykariv]. "Z Ukrainy (dopys'»).» *Bukovyna* 42 (1892): 3–4.
- Kryms'kyi, Ahat. "D-r Smal'-Stots'kyi. Pravopysna sprava ("Ukraina" 1926, kn. IV, st. 180-191; te same v "Lit.-Nauk. Vistn". 1926, vyp. 6 ta vyp. 7-8) [Rets.].» *Zapysky Istor.-filolohichnoho viddilu XII* (1927): 342–64.
- Losun [I. Verkhrats'kyi]. "V spravi iazykovii i dekotri zamitky pro knyzhky dlia ukrains'koho liudu". *Zoria XIII*, №7 (1892): 137–138; *Zoria XIII*, №8 (1892): 157–58; *Zoria XIII*, №9 (1892): 173–75.
- "Zamitky iazykovi". *Zoria XIII*, №22 (1892): 433–435; *Zoria XIII*, №23 (1892): 454–55; *Zoria XIII*, №24 (1892): 472–74.
- Nechui-Levits'kyi, I. "S'ohochasna chasopysna mova na Ukraini". *Ukraina*, I (1907): 1–49, *Ukraina II* (1907): 183–237; *Ukraina III* (1907): 280–331.
- *Hramatyka ukrains'koho iazyka. Chastka I. Etymolohiia. Dlia dvokh nyzhchyykh klassiv himnazii ta dlia dvokhklassnykh i trokhklassnykh narodnykh shkol*. Kyiv, 1914.
- *Kryve dzerkalo ukrains'koi movy*. Kyiv, 1912.
- Netiaha, M. [Osyp Barvins'kyi]. "Deshcho v spravi narodnoho iazyka". *Pravda VII*, ch. 2 (1874): 69–72.
- Newman, Edwin B. "The Validity of the Just Noticeable Difference as a Unit of Psychological Magnitude", *Transactions of the Kansas Academy of Science* 36 (1933): 172–75.
- Ohonovskii, Om. "Ystoriia literatury ruskoy". *Zoria XIV*, №11 (1893): 215–16.
- "Ystoriia literatury ruskoy". *Zoria XIV*, №3 (1893): 54–5.
- "Ystoriia literatury ruskoy". *Zoria XIII*, №19 (1892): 373–75.
- Ross, H. E., and D. J. E. H. Murray. *E. H. Weber on the tactile senses*. London: Academic Press, 1978.
- Sakun, Ie. [Ol.Konys'kyi?]. "Zamitky o ruskim iazytsi". *Pravda VI*, ch. 10 (1873): 368–71.
- Shkolychenko, M. [M. Kononenko]. "Sprostovanie pokhybok". *Zoria XIII*, №11 (1892): 220.
- "Chaichenko i Franko". *Zoria XII*, №21 (1891): 396–97.
- Slovyk ukrains'koi movy: v 11 tomakh*. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980.
- Swadesh, Morris. "Lexicostatistic Dating of Prehistoric Ethnic Contacts", *Proceedings of the American Philosophical Society* 96 (1952): 452–63.
- Taranenko, O. "Suchasni tendentsii do perehliadu normatyvnykh zasad ukrains'koi literaturnoi movy i iavyshche puryzmu (u mezhakh hramatychnykh katehorii imennyka).» *Movoznavstvo* 3/4 (2005): 85–104.
- Verkhrats'kyi, I. "V spravi narodnoho iazyka". *Pravda VII*, ch. 5 (1874): 211–19.
- "V spravi narodnoho iazyka". *Pravda VII*, ch. 14 (1874): 495–99.